

Pamana ng nakaraan, ang bagsik ni Tatay: Siko-analitikong pagsusuri sa kapangyarihan ng Ama sa paghubog ng pamilyang Pilipino

Rebato, Presilda ✉

Leyte Normal University, Philippines (presirebato@gmail.com)

Received: 27 March 2025

Available Online: 10 April 2025

Revised: 1 April 2025

DOI: 10.5861/ijrse.2025.25052

Accepted: 5 April 2025

ISSN: 2243-7703

Online ISSN: 2243-7711

OPEN ACCESS

Abstract

Buenaventura Medina Jr.'s work "Kapangyarihan" (Power) is a short story that tackles family issues and reflects on the significance of the father's role in shaping every Filipino family. Upon analysis, the concept of intergenerational transmission of trauma emerges, highlighting the high possibility of passing on traumatic experiences from childhood to children and future generations. Using existentialist, psychological, and moralistic theories, the critic proves that every father has the freedom to choose how to fulfill his responsibilities as a family patriarch, including his parenting style. The influence of the father's actions on those around him is also undeniable. The father's cruelty and thirst for power as a family patriarch create distance between the child and the father. Therefore, the work is an example of a common problem in every Filipino family that is often left unaddressed, treated as a normal phenomenon that occurs in every household. However, this overlooked problem is the same issue that destroys the future of every child, potentially leading them to become poor role models as parents in the future.

Keywords: father, intergenerational transmission of trauma, family, past, influence, role

Pamana ng nakaraan, ang bagsik ni Tatay: Siko-analitikong pagsusuri sa kapangyarihan ng Ama sa paghubog ng pamilyang Pilipino

1. Introduksiyon

Ang pamilya ang pangunahing yunit ng lipunan. Sa parehong paraan na ang mga magulang partikular na ang ama ay may mahalagang ginagamapanan sa paghubog ng bawat pamilya. Bagay na mahirap kung ang padre de pamilya ng isang tahanan ay wala o hindi kaya ay hindi nakakikitaan ng pagiging responsable at mapagmahal sa asawa lalo na sa mga anak. Bilang mahalagang salik ng paghubog sa pagkatao ng mga anak, ang ama ay inaasahan na magpamalas ng mga kilos kabilang na ang paraan ng pagdidisiplina bilang may positibong epekto sa pagpapalaki sa mga bata ngunit hindi sa lahat ng pagkakataon ay ganoon ang nangyayari sapagkat ang katotohanan na ang ama ay may sariling istilo sa pagpapalaki ng anak, mayroon ding iba't ibang paraan ng pagtanggap ng pagdidisiplina ang mga anak na nakaayon sa lebel ng magiging sensitibo nito at ang kakayahang maki- angkop sa paggabay ng magulang partikular na ng ama.

Ang kasalukuyang pagsusuri ay iikot sa akda na pinamagatang "Kapangyarihan" ni Buenaventura Medina Jr. na inilathala noong taong 1953 at nagkamit ng unang gantimpla sa Carlos Palanca Awards sa pagsulat ng maikling kwento sa parehong taon. Ang maikling kwento ay pumapaksa sa isang pamilya na mayroong striktong ama kung saan takot ang idinudulot sa mga anak, ngunit ang anak na naging ama rin sa kalaunan ay may parehong paaran ng istilo ng pagiging magulang sa mga anak. Ang akdang "Kapangyarihan" ay naglalaman ng mga isyung may kinalaman sa paghubog ng pamilyang Pilipino at sa gampanin ng ama ukol rito na may mahalagang epekto sa buhay ng mga anak at ang epekto nito sa lipunan.

Ang lahat ng gawi ng tao ay may dahilan, ito ay maaaring nag-uugat mula sa mga nakaraang karanasan na maiiugnay sa kaisipang *Intergenerational Transmission of Trauma* o ang mataas na posibilidad na pagpasa ng mga magulang ng mga karanasang hindi maganda sa mga anak kabilang ang iba't ibang pang-aabuso at marami pang iba. Sa pag-aaral nina Simons et al (1991) lumabas na ang mga magulang na mayroong malupit na istilo ng pagdidisiplina sa mga anak ay nakapagreprodyus rin ng mga anak na may parehong *parenting style*. Kaugnay rito, binigyang-diin sa pananaliksik nina Kaufman at Zigler (1987) na ang mga naabusong anak ay nagiging mapang-abuso ring magulang. Ayon sa mga nabanggit na pag-aaral, may mahalagang tinatayuang gampanin ang nakaraan ng magulang sa paghubog ng kasalukuyang pamilya na higit na maiiugnay sa gampanin ng ama bilang sentro ng desisyon sa konteksto ng pamilyang Pilipino. Litaw sa pag-aaral nina Lamb at Lemonda (2004), na ang ama ay mahalagang pigura sa paghubog ng pagkatao ng anak kabilang ang kakayahan na makapagtustos pinansyal, pisikal na presensya at moral na suporta. Sa parehong pag-aaral binigyang- tuon rin ang malaking impluwensiya ng ama sa mga anak sa aspektong sikolohikal.

Ang pagsusuri na ito ay naglalayong matukoy ang gampanin ng ama sa kontekstong pamilyang Pilipino kabilang ang pagtuklas sa nakaraan, kasalukuyang pagganap at ang impluwensiya ng gawi ng ama sa kamalayan ng ibang tao. Isasagawa ang siko-analitikong pagsusuri na ito upang makapagmungkahi ng solusyon ukol sa suliranin ng bawat pamilyang Pilipino partikular ang pang-aabusong natatanggap ng mga anak mula sa mga magulang na may tuwirang epekto sa lipunan at ang kontribusyon na magagawa ng resulta ng pagsusuri sa panitikang Pilipino. Kaugnay sa mga nabanggit na pag-aaral, ang pagsusuri na ito ay magbibigay tuon sa gampanin ng ama sa paghubog ng pamilyang Pilipino. Bibigyang-diin rin ang kaisipan na *Intergenerational Transmission of Trauma* na nangyayari kung ipinapasa ng magulang sa mga anak ang mga karanasan ng pang-aabuso o anumang hindi magandang pangyayari.

Layunin - Ang makling kwento na 'Kapangyarihan' ni Beunaventura Medina Jr. ay sumasalamin sa mahalagang gampanin ng ama sa paghubog ng pamilyang Pilipino. Magsisilbing tiyak na layunin ang sumusunod: 1) Gampanin ng Ama; 2) Siko-analitikong Pagsusuri, pagtuklas sa nakaraan ng ama, pagdalumat sa konteksto ng

kasalukuyang pagganap, at impluwensiya sa kamalayan ng ibang tao.

Kaligirang Teroretikal - Ang pagsusuri na ito ay nakasalig sa paniniwala ng mga teoryang eksistensiyalismo, sikolohikal at moralistiko. Sa pamamagitan ng mga teoryang ito ay maisasagawa ang siko-analitikong pagsusuri na may kaugnayan sa layunin. Ang eksistensiyalismo bilang teorya ay pinangunahan ni Soren Kierkegaard na tumutukoy sa kaisipang ang tao ay may kalayaan na pumili o magdesisyon para sa kanyang sarili na siyang pinakasentro ng kanyang pananatili sa mundo. Gamit ang teoryang eksistensiyalismo, bibigyang tuon ng manunuri ang mga pahayag sa akda na nagpapakita ng kalayaan ng pangunahing tauhan na makapagdesisyon para sa sarili sa pagtugon ng pangangailangan ng pamilya bilang pagtupad sa gampanin ng pagiging ama. Bibigyang diin rin ng manunuri ang paggamit ng teoryang eksistensiyalismo sa kalaayan ng tauhan na pumili ng paraan sa pagpapalaki ng mga anak sa kabila ng karanasan sa kamay ng ama sa nakaraan sa konteksto ng pagpapamilya sa kasalukuyan.

Batay sa pagpapakahulugan, ang teoryang sikolohikal ay tumutukoy sa paniniwala na ang akda ay maipapaliwanag sa pamamagitan ng pagpapakita ng mga salig sa pagbuo ng naturang behavior maaaring tumukoy sa pag- uugali, paniniwala, pananaw o pagkatao ng isang tauhan sa akda (Abellera 1). Maiuugnay ang nasabing teorya sa akda sa pagsubok ng manunuri na maipaliwanag ang gawi ng mga tauhan partikular na ng ama batay sa karanasan sa nakaraan at pagbabago ng kilos dahil sa pwersang nag-udyok upang ito ay maisakatuparan. Ang teoryang moralistiko ay tumutukoy iba't ibang pamantayang sumusukat sa moralidad ng isang tao sa pamamagitan ng paglalahad ng pagiging tama o mali ng isang kilos ayon sa pamantayan ng lipunan (Robante et al., 2019). Sa akdang susuriin, maiuugnay ang teoryang moralistiko sa pag-alam ng impluwensiya ng espisipikong gawi ng tauhan sa kamalayan ng tao at pag- aaral sa kung paano maituturing na tama o mali ang isang kilos.

Kahalagahan ng Pag-aaral - Ang pagsusuri ay magiging mahalaga sa mga mag-aaral na kumukuha ng asignaturang panunuring pampanitikan bilang batis ng impormasyon, parehong kahalagahan ang maidudulot sa mga kaguruan at sa kagawaran ng panitikang Pilipino upang magsilbing patunay na ang ispisipikong isyu ay nakikita sa konteksto ng pamilyang Pilipino na nangangailangan ng solusyon.

Saklaw at Limitasyon - Saklaw ng pag-aaral na ito na matukoy ang gampanin ng ama sa paghubog ng pamilyang Pilipino sa akdang 'Kapangyarihan'. Nililimitahan ang pagsusuri sa pag alam sa gampanin ng ama, siko-analitikong pagsusuri sa nakaraan ng ama, kaugnayan ng nakaraan sa konteksto ng kasalukuyang pagganap at impluwensiya nito sa kamalayan ng tao.

2. Metodolohiya

Paraan ng Pagsusuri - Ang pagsusuring ito ay isang kwalitatibong uri ng pag-aaral na gagamit ng siko-analitikong pagsusuri upang matugunan ang layunin ng pag-aaral. Magsisilbing tiyak na hakbang ang mga sumusunod:

Unang Hakbang. Gampanin ng Ama. Sa hakbang na ito, bibigyang- tuon ng manunuri ang bahagi ng maikling kwento na pumapaksa sa gampanin ng ama sa paghubog ng pamilyang Pilipino. Gamit ang teoryang eksistensiyalismo, susuriin sa pag-aaral na ito ang kakayahan ng ama na magampanan ang kanyang tungkulin sa pamilya sa kabila ng maaaring epekto ng nakaraang karanasan. Mula rito masisipat ng manunuri kung paano binigyang-katauhan ng may-akda ang ama bilang mahalagang impluwensiya sa paglaki ng mga anak.

Ikalawang Hakbang. Siko-analitikong Pagsusuri. Sa bahaging ito ay bibigyang-diin ng manunuri ang nakaraan ng pangunahing tauhan at kung paano ito nakaaapekto sa konteksto ng kasalukuyang pagganap bilang bunga ng mga karanasan gamit ang teoryang sikolohikal na pumapaksa sa pag-aaral sa gawi ng tauhan. Sa bahaging ito, bibigyang pagpapakahulugan ng manunuri ang mga gawi ng ama gamit ang teoryang sikolohikal.

Ikatlong hakbang. Impluwensiya sa kamalayan ng ibang tao. Sa hakbang na ito, bibigyang-pansin ng manunuri ang epekto ng gawi ng pangunahing tauhan sa mga taong nakapaligid. Gamit ang teoryang moralistiko, susuriin sa kasalukuyang pag-aaral ang impluwensiya ng kasalukuyang pagganap ng ama sa ibang tao na direktang

nakakaranas ng kilos mula sa pangunahing tauhan at kabilang dito ang pagsuri sa kilos na may kinalaman sa pamantayan ng lipunan sa pagiging tama o mali.

3. Resulta at pagtalakay

Ang ama ay itinuturing na haligi ng tahanan, samaktuwid, mahalaga ang ginagampanan ng ama sa paghubog ng bawat pamilya. Sa kabanatang ito, makikita ang resulta ng pagsusuri sa akdang “Kapangyarihan” sa pamamagitan ng paggamit ng tatlong teorya: eksistensyalismo, sikolohikal at moralistiko at ng mga talahanayan na nagpapakahulugan sa mga kaganapan at linya ng mga tauhan sa akda.

Gampanin ng Ama. Gamit ang teoryang eksistensyalismo, pinag- aralan ng manunuri ang gampanin ng ama na replektibo sa akdang “Kapangyarihan” ni Buenaventura Medina Jr. Makikita sa sumusunod na talahanayan ang mga gampanin na nagawa ng ama sa akda kasama ang pagpapakahulugan nito.

Talahanayan 1

Gampanin ng Ama

Gampanin ng Ama	Pagpapakahulugan
Pagharian ang tahanan	Natupad ang nais ng Ama na pagharian ang tahanan kung saan siya lamang ang nasusunod sa lahat ng pagkakataon
Gabayan ang anak	Ang ama ang nagsilbing tagahubog ng ugali ng anak
Magdisiplina	Labis na pagdidisiplina ang ginawa ng ama
Maging kasama	Ang Ama ay palaging na sa tahanan upang subaybayan ang anak lalo na ang mga mali nitong nagagawa

Pagharian ang tahanan. Isa sa mga natatanging katangian ng mga ama ay maging maawtoridad pagdating sa pagbibigay instruksyon at sa mga kilos ng mga anak. Sa konteksto ng pamilyang Pilipino, natural na ang ama ang nasusunod sa paggawa ng mahahalagang desisyon kung saan makikita ang kalayaan ng ama sa paghubog ng pamilya. Sa akdang sinuri, litaw ang kagustuhan ng ama na makamtan ang kapangyarihan sa pagiging hari ng tahanan sa pamamagitan ng mga sinabi ng anak na si Junior:

“Mano po, Itay.” Muli siyang nagtagumpay. Siya nga ang amang hari sa maliit na kaharian. Siya ang amang haring dapat na unang pagpugayan. Ang pagbebendisyon niya’y tanda ng pagpapakilala ng kanyang pagka-ama, ang paniwala niya.

Sa linya ng anak at pagsasalaysay ng nararamdaman at kilos ng ama napatunayan na ang ama ay nananabik sa awtoridad bilang padre de pamilya na maiiugnay sa pag-aaral na isinagawa nina Mazur at Booth (1998) na nagpapatunay na ang mga lalaki ay likas na may katangiang gustong mangibabaw at manakop dahil sa taglay na testosterone na lalong tumataas ang pursyento kung ang mga ito ay nagiging Ama na. Bilang pigura ring naghahanp-buhay sa pamilya, lalo itong nagpapalakas ng loob ng ama at nagpapataas sa tingin sa sarili yamang nakikita ng ama na kailangan siya upang mabuhay ang pamilya. Ngunit sa labis na kagustuhan ng ama na pangunahan ang pamilya nagdudulot rin ito ng negatibong epekto sa mga anak na napatunayan sa pag-aaral nina Eshel et al (2021) na ang mga anak na mayroong *authoritarian* o maawtoridad na ama ay mas hantad sa mga pambubulas sa kapwa kabataan at karahasan. Samakatuwid, lumabas sa pagsusuri na ang kagustuhan ng ama na pasundin ang anak sa lahat ng utos o alintuntunin ay bunga nang matinding kapaluluan upang mapatunayan na ang ama ang makapangyarihan sa pamilya.

Gabayan ang anak. Isa sa mga mahalagang gampanin ng ama ay ang gabayan ang mga anak habang ito ay lumalaki. Mahalagang matutuhan mismo ng mga bata ang mabubuting asal at katuwiran mula sa mga magulang lalo na sa ama. Sa akda, sinikap ng ama na si Maneng na gabayan ang anak sa kung paano ito dapat kumilos sa labas ng tahanan lalo na sa kanyang harapan. Litaw sa maraming bahagi ng akda ang pagsubok na magabayan ang anak tungo sa inaakalang magandang kinabukasan kabilang ang sumusunod:

“Ayaw kong abutan ka ng sikat ng araw sa banig...” Tutol ni Ester: “Bata pa iyan, kailangan niyan ang mahabang tulog.” Ngunit makapangyarihan ang kanyang pasiya: “Ayaw kong lumaki

iyang batugan."

Sinikap niyang siya ang humubog ng ugali ng kanyang anak. Naniniwala siyang lalong malaki ang kanyang pananagutan kaysa kay Ester; pagkat taglay ng bata ang kanyang pangalan.

Ayon sa pagsasalaysay at linya ng ama mapapatunayang bata pa lamang ang anak ay sinasanay na ito sa mga bagay na maituturing na mahirap kumpara sa pinagdadaanan ng mga kapwa kaedad nito. Ang estilo ng paggabay ng ama ay ang inaakalang pinakamabisang paraan upang ito ay maging mabuting tao ngunit ang reaksiyon ng anak ay patunay na ito ay nahihirapan at nagdudulot ng pagkalayo ng loob mula sa ama. Sa isang pananaliksik ni Burgum (1942) binigyang-diin na nananaig ang pursyento ng mga inang gumagabay sa mga anak at kaonting bilang lamang ng amang nakatuon sa pagpapalaki ng anak yamang ang mga ito ay kadalasang naghahanap- buhay ngunit sa resulta ng parehong pag-aaral lumabas na mahalaga ang ginagampanan ng paggabay ng ama sa paglaki ng anak bilang mabuting indibidwal sa lipunan. Bagamat ang ama sa akda ay mayroon lamang magandang hangarin para sa kinabukasan ng anak, ang naging paaran ng paggabay ay hindi naiayon sa edad at sa pangangailangan ng bata.

Magdisiplina. Mahalaga ang ginagampanang papel ng ama sa pagdidisiplina sa mga anak. Ngunit hindi mapasusubalian na ang bawat magulang ay mayroong iba't ibang estilo ng pagdidisiplina. Ang iba ay gumagamit ng pangaral, ang iba naman ay sa pamamagitan ng kamay na bakal o pamalo. Ang estilo ng pagdidisiplina ng magulang ay mayroong tuwiran na epekto sa pagkatao ng mga anak at kung ano sila sa lipunan. Kaugnay sa akda, ang ama ay mayroong sariling pagdisiplina sa anak na litaw sa pamamagitan sa mga binitawang salita ni Maneng:

"Alam ko, ngunit kailangang habang bata 'y sugpuin ang pagtubo ng sungay niyan, nang matutong manuwag paglaki." Bawat kilos ni Junior ay pinupuna niya.

Base sa mga litanya ng ama, ito ay may paniniwalang bata pa lamang ang anak ay dapat ng sinasanay sa malupit na pamumuhay upang hindi ito mahirapan sa hinaharap. Ang ganitong paniniwala ay maiugnay sa pag-aaral na isinagawa nina Chang et al (2003) na nagbibigay-diin sa direktang negatibong epekto ng malupit na estilo ng pagdidisiplina sa emosyunal na katayuan ng mga anak samantalang ang mga anak na nakaranas ng *gentle discipline style* ay mas ay mayroong mas mataas kakayahang makisalamuha sa mga tao at mababang pursyento ng pagsakangkot sa gulo (Shaw at Scott, 1991). Sa akdang ito, lumitaw na ang paraan ng pagdidisiplina ng ama ay nagdulot lamang ng takot sa anak at nagkaroon ng hindi magandang epekto sa pagkatao.

Maging Kasama. Sa lahat ng gampanin ng ama, ang pagiging presente habang lumalaki ang mga anak ang napatunayang pinakapinapahalagahan ng mga anak (Adams, 1984). Para sa kanila, mas mainam ng hindi mayaman kung ang ibig sabihin naman nito ay makakasama ang padre de pamilya. Sa kabilang dako, natukoy ng manunuri na ang ama sa akda ay naging kasama ng mga anak habang ito ay lumalaki ngunit sa halip na makaragdag ito sa kanilang paglago bilang tao, ang presensya ng ama ay nagdulot ng takot sapagkat pinunupuna nito lahat ng ginagawa na mapapatunayan sa pagsasalaysay sa kilos ng Ama:

Sa maraming paraan ay ipinakilala niya ang kanyang pagiging ama ng tahanan. Bawat kilos ni Junior ay pinupuna niya.

Ayon sa pagsasalaysay, nasubaybayan ng ama ang paglaki ng anak at palagi itong nasa tahanan sapagkat nababantayan at napupuna nito ang lahat ng kilos ng anak. Kung ang presenya ng ama ang kadalasang hinahanap ng mga anak, sa akdang ito napatunayan na ang pagiging presente ng ama ay dahilan upang mailagay sa hindi komportableng sitwasyon ang anak. Samakatuwid, liban sa mga benepisyong naibigay ng presensya ng ama sa paghubog ng pagkatao ng anak ay mayroon din itong kahinaan sapagkat sa estilo ng pagdidisiplina matutukoy ng mga anak kung ang ama ay komportableng kasama sa tahanan.

Pagtuklas sa Nakaraan ng Ama. Gamit ang teoryang sikolohikal, pinag-aralan ng manunuri ang nakaraan ng Ama na isa sa mga salik upang maging basehan ng kilos sa kasalukuyan na replektibo sa akdang "Kapangyarihan" ni Buenaventura Medina Jr. Makikita sa sumusunod na talahanayan ang pagtuklas sa nakaraan ng ama na mapapatunayan sa pamamagitan ng mga linya ng tauhan kasama ang tema na nabuo ng manunuri kaugnay

rito.

Talahanayan 2.1***Pagtuklas sa Nakaraan ng Ama***

Pahayag	Tema
“Lalaki kang tulad ng kuya mo. Walang silbi. Hampaslupa!”	Emosyonal at berbal na kalupitan ng ama sa nakaraan
<i>Muli siyang napasigaw.</i> “Aray ko po!” “Husto na, Fidel! Husto na”	Pisikal na kalupitan ng ama sa nakaraan
“Huwag, anak, igalang mo ang iyong ama.”	Interbensyon ng ina
“Hala na, anak. Siya ang inyong ama,” “Ama! Siyang puno ng kahariang rahanang ito! Siyang makakaalam ng lahat na dapat gawin! Siyang tanging makapag- uutos! Siyang ama ng pamilya! Ama namin...”	Tangkang paghihimagsik ng anak (ama sa kasalukuyan) Galit na nabuo sa puso ng anak (ama sa kasalukuyan) laban sa ama

Emosyonal at berbal na kalupitan ng ama sa nakaraan. Ang emosyonal na pang-aabuso o kalupitan ng mga magulang ay ang maituturing na sugat na pinakamatagal maghilom sapagkat hindi ito maiibsan ng kahit anumang gamot, ang ganitong sugat ng mga anak sa loob ng tahanan ay ang pinakamalimit na matalakay sa pagitan ng mga at magulang lalo na kung ang relasyon ng anak at magulang ay hindi gaanong kalapit sa isa’t isa. sa parehong paraan na nakakasakit at nagdudulot ng sugat sa pagkatao ng mga anak ang emosyonal na kalupitan ng mga magulang ganoon rin ang epekto ng berbal na pang-aabuso na tumutukoy sa masasakit na salitang sinasabi ng mga magulang na nakakapagpababa ng kumpyansa sarili at nakakabuo ng galit sa puso ng mga anak. Sa akdang sinuri, litaw ang emosyonal at berbal na kalupitan ng ama na si Fidel kay Maneng na kasalukuyan ng ama sa akda na mapapatunayan sa sumusunod na mga linya ni Fidel:

“Lalaki kang tulad ng kuya mo. Walang silbi. Hampaslupa!”

Ang mga salitang binitawan ng ama sa nakaraan ay isa sa mga salik kung bakit ang ama sa kasalukuyan ay nagtanim ng sakit ng loob laban sa ama at naipasa sa mga anak. Ayon pa sa pag-aaral nina Sturge-Apple et al (2012) na ang emosyunal at berbal na pagmamalupit ng mga magulang ang pinakanakaapekto sa mga bata kumpara sa mga nararanasan nitong pagmamalupit mula sa ibang tao. Kaugnay rito, bakas sa akda ang galit na nabuo sa batang Maneng dulot ng mga masasakit na salita ng ama na nadala hanggang paglaki hanggang sa ito ay nagkapamilya na, at sa kasamaang palad, ito rin ang kanyang ipinaparanas sa anak.

Pisikal na kalupitan ng ama sa nakaraan. Marahil ang pisikal na pagmamalupit ng mga magulang isa sa mga hindi makakalimutang karanasan ng mga bata na dadalhin hanggang ang mga ito ay lumaki at magka-isip. Ang akda ay isa mga patunay na ang ilan sa mga ama ay madaling pagbuhatn ng kamay ang anak sa simple lamang nitong pagkakasala, kung saan mas pinipiling hatulan ang pagkakamali sa pamamagitan ng pagpalo sa halip na ito ay pangaralan muna. Ang ganitong estilo ng pagdidisiplina ay litaw sa katauhan ni Fidel at patunay ang mga impit na sigaw ni Maneng habang siya ay hinahagupit ng sinturon:

Muli siyang napasigaw. “Aray ko po!” “Husto na, Fidel! Husto na.”

Ayon sa mga sigaw ng sakit ni Maneng mula sa amang si Fidel noon, ito ay nagdulot sa kanya ng galit na dala-dala niya hanggang paglaki at nagkaroon ng persepsyon na ang mga ama ay malayang saktan ang mga anak sa anumang paraang gusto sapagkat ito ang haligi ng tahanan na may tanging kapangyarihan sa pamilya kaya ang parehong karanasan ng pisikal na pagmamalupit ay ginawa rin sa anak na si Junior sa kasalukuyan. Sa pananaliksik nina Cui et al (2018) lumabas sa resulta na ang pisikal na pananakit ng mga magulang partikular na ng ama ay dominante at may kakaibang epekto sa kilos ng bata sa lipunan. Samakatuwid, ang lahat ng ginagawa ng magulang ay mayroong maganda at hindi magandang epekto sa mga anak lalo na ang pananakit sa pisikal ay nagdudulot maaari ng takot gumawa ng mali o takot na naglalayo ng loob ng anak mula sa mga magulang.

Interbensyon ng Ina. Ang ina ang itinuturing na ilaw ng tahanan. Sa prehong paraan na mahalaga ang gampanin ng ama ganoon rin kahalaga ang ginagampanang katauhan ng ina sa bawat pamilyang Pilipino. Sa akda,

ang ina ni Maneng na si Sedes ay halimbawa ng inang takot sa asawa at iniaasa ang desisyon sa padre de pamilya ngunit nahihirapan sa tuwing dididisciplina ng asawa ang mga anak sa paraang hindi makatarungan. Madalas na ito ang taga-awat sa asawa na tigilan ang paghagupit ng sinturon sa mga anak at kumakausap rin sa mga anak na sumunod na lamang sa ama upang hindi ito magalit. Ang ganitong katangian ng ina ay maiuugnay rin sa pnanaliksik na nagpapatunay na ang ina ay ang kadalasang pigura na inaasahan upang magbigay ng pagmamahal at pag-aruga samantalang ang ama naman ay ang naghahanap-buhay para sa pamilya at nagpapatupad ng disiplina. Sa parehong pananaliksik binigyang-diin rin na ang ina tinaguriang *subordinate* o katulong lamang ng ama pagdating sa pagdedesisyon para sa pamilya. Ang katauhan ni Sedes ay makikita rin sa katuhan ni Ester bilang asawa na ni Maneng sa kasalukuyan kung saan nagsisilbing tagapangitna sa pagitan ng ama at anak.

Tangkang paghihimagsik ng anak (ama sa kasalukuyan). Ang galit ang isa sa mga malaking salik ng pagkawasak ng pamilya sapagkat ito ay isang negatibong pakiramdam na nagbubunga ng paggawa ng masama at pagtrato nang hindi maganda sa kapwa kasama na dito karahasahan, pagpatay, digmaan at anumang kaugnay rito bilang bunga nito (Navarro et al, 2013). Sa akdang sinuri, ang galit nabuo sa puso ng ama habang siya ay bata pa dahil sa pagmamalupit ng magulang ay naging hudyat upang ito ay dahil niya hanggang sa paglaki at tungo sa pagkakaroon rin ng sariling pamilya na mapapatunayan sa pamamagitan ng pakiusap ng Inang si Sedes at ang naging tugon ni Maneng:

“Hala na, anak. Siya ang inyong ama,” “Ama! Siyang puno ng kahariang rahanang ito!

Siyang makakaalam ng lahat na dapat gawin! Siyang tanging makapag-uutos! Siyang ama ng pamilya! Ama namin...”

Sa likod ng mga linyang ito ay ang ilang beses ng pagsubok ni Maneng na sumagot nang pabalang at paghihimagsik sa ama ngunit hindi magawa dahil sa pakiusap ng ina na igalang ito. Subalit sa isang pagkakataon ay lumabas na ang tunay na nararamdaman ni Maneng na bata pa lamang siya ay nagtatanim na ito ng galit laban sa ama. Sa pag-aaral tungkol sa intergenerational transmission of trauma, napatunayan na ang galit na kinikimkim ng mga anak ay nahahayag na kung ang mga ito ay nagiging mga magulang na ayon sa pagtrato sa mga anak (Simons et al, 1991). Binigyang-diin sa pag-aaral nina Azhari et. al (2020) na ang paraan ng pagpapalaki ng mga magulang sa kasalukuyan ay naiimpluwensiyahan ng karanasan noon bilang mga anak sa parehong paraan na sa akdang ito natuklasan na ang kilos ng ama ay bunga ng mapait na karanasan sa nakaraan. Dagdag pa, ayon sa pananaliksik nina Choe et al (2019), ang mga anak na sikolohikal na kinontrol ng mga magulang ay napatunayang mas malaki ang posibilidad na maghiganti at paghandulong sa kapwa, bagay na litaw sa katuhan ni Maneng na nais maghigante sa ama. Nagsasalamin rin ang kilos ng ama bilang isa sa mga halimbawa ng biased scanning sa sikolohiya na tumutukoy sa pagpili ng isang indibidwal ng mga karanasan mula sa kanyang memorya bilang basehan ng kilos sa kasalukuyan na sa parehong paraan na ang ama bilang tauhan ng maikling kwento ay piniling ibase ang kanyang kilos dahil lamang sa ispisipikong karanasan mula sa ama sa nakaraan, nakalimutan na mayroon ring mabuting nagawa ang ama ngunit itinuon ang persepsyon sa masama lamang.

Pagdalamat sa konteksto ng kasalukuyang pagganap. Gamit ang teoryang sikolohikal, pinag-aralan ng manunuri ang epekto ng nakaraan ng ama sa kasalukuyang nitong pagganapan bilang magulang sa akdang “Kapangyarihan” ni Buenventura Medina Jr. Makikita sa sumusunod na talahanayan ang pagtuklas sa nakaraan ng ama na mapapatunayan sa pamamagitan ng mga linya ng tauhan kasama ang tema na nabuo ng manunuri kaugnay rito.

Talahanayan 2.2

Pagdalamat sa Konteksto ng Kasalukuyang Pagganap

Pahayag	Tema
“Ayaw kong lumaki iyang batugan.”	Striktong pagpapalaki sa anak
“Maneng, ipangako mong di na siya papaluin.”	Pisikal na pagmamalupit ng ama

Striktong pagpapalaki sa anak. Ang mga magulang ay may kanya-kanyang estilo sa pagpapalaki ng anak at masasabing ang mga ito ay malaya at hindi maaaring panghimasukan ng ninuman liban ng batas. Sa akda,

mapapatunayan ang malaking kaugnayan ng nakaraan ng ama sa kasalukuyang pamamalakad nito sa tahanan. Dahil ang ama ay nakaranas ng iba't ibang paaran ng pagmamalupit habang ito ay bata pa, liban sa galit na nabuo sa kanyang puso, ang ama ay nasangkot rin sa tinatawag na *Mere Exposure Effect*, isang sikolohikal na penomena na tumutukoy sa pagdesisyon ng tao tungkol sa isang bagay dahil sa pagkasanay nito o tinatawag na *familiarity*. Pinili ng ama ang striktong uri ng pagdidisiplina sa anak sapagkat sa ganito rin siya lumaki at inaakalang ito ang tamang paraan. Mapapatunayan ang pagiging striktong magulang ni Maneng sa susunod na pahayag:

“Ayaw kong abutan ka ng sikat ng araw sa banig...” Tutol ni Ester: “Bata pa iyan, kailangan niyan ang mahabang tulog.” Ngunit makapangyarihan ang kanyang pasiya: “Ayaw kong lumaki iyang batugan.”

Ayon sa pahayag ng ama, mapapatunayan bagamat bata pa ang anak ay sinasanay na ito sa malupit na realidad na madiin namang tinututulan ng asawang si Ester. Bagamat alam mismo ng ama ang mararamdaman ng anak sapagkat una niya itong naranasan, nanaig ang kagustuhan ng ama na striktong palakihin ang anak bunga ng galit pa sa nakaraan at kasiyahang naibigay sa kanyang kapalulan na sa wakas ay siya naman ang may kapangyarihan sa tahanan matapos ang pagiging sunod-sunuran sa ama sa nakaraan. Ang hinanakit na naipasa sa anak ay isa ring manipestasyon ng di- tuwirang paghihiganti kung saan hindi nagawa ni Maneng na kalabanin ang ama noon kaya ang galit sa dibdib ay nagbunga at sa anak naibuntong. Ang ganitong kilos ay patunay lamang kung gaano kahalaga ang paghilom sa sugat ng nakaraan. Nag-uugat ito mula sa katagang Ingles na “Heal your wounded inner child” na tumutukoy sa mga *trauma* o mapapait na karanasan noong bata pa sapagkat ayon kay Kneisl (1991) ang masasakit na karanasan at kakulangan ng pag-aaruga mula sa isang *dysfunctional* na pamilya ay nagdudulot ng sugat sa pagkatao na mayroong tuwirang negatibong epekto sa pamumuhay sa kasalukuyan bilang may edad na. Ngunit sa parehong pag-aaral ay napatunayan rin na ang ibang mga nakaranas ng mga nabanggit na karanasan ay nagpursige para sa kinabukasan na nakaayon sa kung paano tinanggap at ginamit ang aral ng buhay bilang motibasyon na maging maayos ang pamumuhay sa kasalukuyan at hinaharap. Sa gayon, masasabi na ang pagtrato ng ama sa anak ay bunga ng kagustuhan na mapatunayan ang kapangyarihan bilang padre de pamilya at ang kaugnay sa mapait na karanasan nito sa nakaraan.

Pisikal na pagmamalupit ng ama. Bawat tao ay may mapait na karanasan mula sa kanya-kanyang pamilya sapagkat patunay lamang ito na kahit gaano kalaki ang pagmamahal ng mga magulang, ang mga ito ay hindi kailanman magiging perpekto sa parehong paraan na wala ring perpektong anak. Ngunit sa kontekstong lipunan ng Pilipinas, naitala ang 9,000 na kaso ng pang-aabuso sa kabataan mula sa mga magulang hindi pa dito kabilang ang mga hindi naisumbong sa mga awtoridad na sinusupportahan ng batas RA9262 laban sa pang-aabuso sa mga babae at kabataan. Sa batas na ito, kung mapapatunayang may sala ang nasasakdal maaari itong mabilanngo ng apat na buwa hanggang 17 taon. Sa maikling kwento, litaw ang katauhan ng ama bilang anak na may matinding takot at galit sa ama sa panahon ng kabataan. Ang ganitong karanasan ay nagdulot upang iayon ang kilos o estilo ng pagdidisiplina sa kasalukuyang pamilya sa pagmamalupit ng ama sa nakaraan. Ibig sabihin, naipasa ang partikular na masalimuot na karanasan sa kasunod na henerasyon at maaaring maipasa pa sa mga susunod kung hindi maitutuwid ang maling persepsyon, ang ganitong proseso ay tinatawag na *intergenerational transmission of trauma*. Higgil dito mapapatunayan ang pisikal na pananakit ng ama na si Maneng sa kanyang anak na si Junior sa pahayag:

Namilipit ang bata sa tindi ng pagkakahagupit niya. Tumakbo ito, humawak sa ina, saka sumigaw,” Hindi na po! Hindi na po!” Sumasamo ang tinig ng kanyang asawa. “Huwag mo naman sanang sasaktan ang iyong anak.”

Napatunayan sa pag-aaral nina Cicchetti at Aber (1980) na mataas na pursyento ng mga inabusong anak ay nagiging mapabg-abusong magulang. Sinag-ayunan ang nabanggit na pag-aaral sa isinagawa ring pananaliksik nina Tedgard et al (2018) na ang mga magulang na nakaranas ng pang-aabuso sa nakaraan ay nahihirapan sa kung anong klaseng dulog at paraan ng pagpapalaki ang gagawin sa mga anak. Sa akdang “Kapangyarihan”, ang ama ay nakaranas ng tinatawag na *cognitive dissonance* kung saan ang indibidwal ay mayroong dalawang magkaibang

paniniwala tungkol sa isang bagay na naiiba ang nagiging kilos mula sa naiisip. Halimbawa, ang ama ay nakaranas ng pagmamalupit mula sa magulang sa nakaraan kaya nagdulot ito upang magkaroon ng persepsyon na hindi na ito mauulit sa kanyang magiging anak sa hinaharap ngunit ang kinakatakutan ay naganap sapagkat ang kilos ay taliwas sa prinsipyong nais na maganap.

Impluwensiya sa kamalayan ng ibang tao. Gamit ang teoryang moralistiko, pinag-aralan ng manunuri ang impluwensiya ng gawi ng isang indibidwa na nakaranas ng pagmamalupit sa nakaraan sa mga taong nakapaligid. Makikita sa susunod na talahanayan ang partikular na karanasan at ang impluwensiya nito sa ibang tao sa konteksto ng pamilyang Pilipino.

Talananayan 3

Impluwensiya sa kamalayan ng ibang tao

Karanasan	Impluwensiya
Pisikal, emosyonal at berbal na pang-aabuso mula sa magulang	Ang pag-ulit ng kasaysayan sa susunod na henerasyon (intergenerational transmission of trauma) Pagkabuo ng galit

Intergenerational transmission of trauma. Ang pamilya ang itunuturing na pangunahing yunit ng lipunan. Kung wala ang pamilya, hindi rin mabubuo ang lipunan. Sa parehong paraan na masasabi na ang mga gawi ng tao sa lipunan ay bunga ng kung ano ang mga ito sa tahanan. Ang trauma ay isang masalimuot na karanasan na maaaring magdulot ng malalim na epekto hindi lamang sa indibidwal kung hindi maging sa kanyang pamilya at sa mga taong nakapaligid sa kanya. Sa paglipas ng panahon, natuklasan ng mga eksperto sa sikolohiya na ang trauma ay maaaring maipasa-pasa mula sa isang henerasyon patungo sa susunod. Ang ganitong proseso ay tinatawag na *intergenerational transmission trauma*. Ang bawat henerasyon ng pamilya ay may sariling mga kwento ng sakit at mga alalang hindi malilimutan. Kapag ang isang indibidwal ay dumaranas ng matinding trauma, ito ay nagiging bahagi na ng kanyang DNA. Isa nitong konkreong halimbawa ang pag-aaral na isinagawa nina Kaufman at Zigler (1987). Sa kanilang pag-aaral, lumabas na ang mga inabusong mga anak noon ay naging mapang-abuso ring mga magulang sa kasalukyan. Ibig sabihin, naipasa ang kahindik-hindik na partikular na karanasang ito sa kanilang mga anak at maaari pang maipasa sa mga susunod na henerasyon.

Pagkabuo ng galit. Bagaman may dahilan ang bawat kilos ng tao gaya ng gawi ng isang amang nakaranas ng pagmamalupit sa nakaraan, ang epektong naidudulot nito sa mga taong nakapaligid ay isa ring maituturing na suliranin sapagkat ang bawat pag-unawa ng tao ay may hangganan. Ang katagang “Hurt people hurt people” ay isang patunay na ang mga nasaktang tao ay may mataas na posibilidad na manakit rin ng ibang tao lalo na ang kanilang mga mahal sa buhay, subalit, sa perspektibo naman ng mga napagbubuntungan ng *trauma* ang ganitong gawi ay maituturing na hindi katanggap tanggap sapagkat manipestasyon lamang ito na iba ang nasaktan ngunit iba rin ang nagdurusa. Sa pag-aaral ni Tedgard (2018) nabanggit niya ang mga anak ay nahihirapan sa pakikisama sa mga magulang na mayroong masalimoot na karanasan noong kabataan sapagkat nagbubunga ito ng pag normalisa sa mga pagmamalupit dahil lamang sa nakaraan. Samakatuwid, ang *intergenerational transmission of trauma* ay hindi lamang nakaapekto sa napapasahan nito kung hindi pati rin sa mga nakakasama nito at ang gawi sa lipunan.

4. Lagom, kongklusyon, at rekomendasyon

Sa bahaging ito makikita ang nabuong lagom sa lahat ng natuklasan ng manunuri sa akdang “Kapangyarihan”. Ang mga resulta ng pagsusuri ay naaayon sa mga nabuong layunin.

Lagom ng mga Natuklasan - Ang maikling kwento na pinamagatang “Kapangyarihan” ni Buenaventura Medina Jr. ay nagpapakita na ang mga ama ay may mahalagang gampanin sa paghubog ng pamilya. Kabilang dito ang paghahanap-buhay, pagdidisiplina, pagbibigay proteksyon sa pamilya at marami pang iba. Ngunit sa kabila ng mga gampaning nakaatang sa balikat ng bawat pade de pamilya, ang ama ay may kalayaan pa rin sa kung paano niya matutupad ang mga tungkulin na ito ayon sa kakayahan at kawilihan. Naging litaw rin sa akda kung paano

nakaimpluwensiya ang nakaraang karanasan ng ama sa puder ng mga magulang noon, ang mapait na karanasang iyon ang nag-udyok upang pagmalaupitan ang kasalukuyang pamilya na nagpapatunay na nagkaroon ng pagpasa ng mapait na karanasan sa mga anak at sa susunod na henerasyon. Hindi rin mapapasubalian ang katotohanan na ang masalimuot na karanasan ng ama noon ay naging basehan sa pagkilos sa kasalukuyan. Na ang kinakatakutang karanasan noon ay naulit sa kasunod na hinuhubog na pamilya. Ang pagmamalupit ng ama bunga ng karanasan noong panahon ng kabataan ay nagdudulot rin ng negatibong epekto sa mga taong nakapaligid na napagbubutungan ng galit at nang malupit na estilo ng pagdidisiplina. Samakatuwid, ang akda ay halimbawa ng amang nakaranasan ng trauma at ang ganitong karanasan ay naipasa sa mga anak at maaari pang maipasa sa susunod na mga henerasyon.

Kongklusyon

1. Anuman ang nakaraan ng ama, siya ay inaasahan na gampanan ang tungkulin bilang nagbibigay ng pangangailangan ng pamilya, tamang pagdidisiplina, pagtuturo, maging kasama at iba pa.
2. Sa konteksto ng pamilyang Pilipino, ang naging danas ng ama sa kanyang buhay kabataan ay mahalagang salik sa kung paano tratatuhin ang kasalukuyang pamilya.
3. Ang ama sa pangkalahatan na mayroong masalimoot na nakaraan ay mayroong malaking posibilidad na ipasa ang karanasang ito sa mga anak at sa mga susunod pang henerasyon na tinatawag na intergenerational transmission of trauma.
4. Ang trauma ng ama ay nagdudulot ng negatibong epekto sa persepsyon ng anak, meyembro ng pamilya at lipunan sapagkat ang mga ito ang pilit umuunawa sa mga di makatarungang kilos ng ama.

Implikasyon ng Pananaliksik sa mga Mag-aaral/Edukasyon - Ang pamilya ang pinakamaliit na yunit ng lipunan, kung kaya ang ikinikilos ng tao sa sosyedad ay bunga ng kung ano siya sa loob ng tahanan. Sa parehong paraan na ang bata na nagmula sa dysfunctional na pamilya o nakararanas ng pagmamalupit mula sa mga magulang ay maaaring makaranas rin ng kahirapan sa pagkatuto sa paaralan. Isinaad ni Abraham Maslow sa kanyang Maslow's Hierarchy of Needs (1943), na ang pangunahing pangangailangan ng mag-aaral katulad ng seguridad at kaligtasan na narapat maibigay ng mga magulang mula sa tahanan ay kailangan munang makamtan bago maasahan na ang mag-aaral ay makakapagbigay-tuon sa mga aralin. Sinang-ayonan rin ito ni Arabian (2024) sa kanyang pag-aaral na ang pamilya bilang pangunahing institusyon sa lipunan ay mayroong malaking papel sa paghubog ng personalidad at kalusugan ng kaisipan ng mga mag-aaral. Napatunayan sa nasabing pag-aaral na mayroong mga nakakapinsalang epekto ang pagmamalupit ng mga magulang sa estado ng pag-aaral ng anak sapagkat kasama nito ang maaaring paglitaw ng matinding kaba, stress o depresyon na higit na nakaaapekto sa kakayahan ng batang matuto sa paaralan at makipag-ugnayan sa mga taong nakapaligid sa kanya. Ang nabanggit na pag-aaral at ang siko-analitikong pananaliksik na isinagawa ay nagpapatunay lamang na upang ang isang bata ay magkaroon ng motibasyon sa pag-aaral, matuto nang maayos at mahubog ang kakayahang makabuo ng makahulugang relasyon sa kanyang kapwa, malaki ang ginagampanang papel ng pamilya lalo na ng Ama sa katuparan nito

Rekomendasyon - Iminimungkahi ng manunuri na magkaroon ng pagtugon ang pamahalaan sa mga suliranin sa loob ng pamilya partikular na ang pagtulong sa mga magulang sa estilo ng pagdidisiplina ng mga anak upang matutuhan ng mga magulang kung paano maiibsan ang pagpasa ng mga hindi magandang karanasan sa mga anak sa tulong ng mga propesyunal na manggagamot at psychiatrists. Iminumungkahi rin ng manunuri na magsagawa pa ng mga kaugnay na pag-aaral ukol sa isyung panlipunan upang maging instrumento sa pagsugpo ng mga suliranin sa lipunan sa tulong ng pagpapatibay ng pundasyon ng lipunan-ang pamilya.

5. Bibliograpiya

Adams, P. L. (1984). Fathers absent and present. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 29(3), 228-233.

- Arabiyan, M. (2024). Analysis of the Impact of Dysfunctional Families on the Mental Health of Students. *Sexual and Psychological Disorders*, 2(3).
- Azhari, A., Wong, A. W. T., Lim, M., Balagtas, J. P. M., Gabrieli, G., Setoh, P., & Esposito, G. (2020). Parents' past bonding experience with their parents interacts with current parenting stress to influence the quality of interaction with their child. *Behavioral Sciences*, 10(7), 114.
- Bem, D. J. "Self-perception: An alternative interpretation of cognitive dissonance phenomena." *Psychology Review* 74 (1961) 183-200.
- Bem, D. J. "Self-perception theory. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental psychology*". 6. (1972) 1-62. San Diego, CA: Academic Press.
- Bert, Shannon Carothers, et al. "The influence of maternal history of abuse on parenting knowledge and behavior." *Family relations* 58.2 (2009): 176-187.
- Burgum, M. (1942). The father gets worse: A child guidance problem. *American Journal of Orthopsychiatry*, 12(3), 474.
- Buss, Sarah. "Justified wrongdoing." *Nous* 31.3 (1997): 337-369.
- Castillo, P. J., Garcia, Z. A., Lalong-isip, P. J., & Maravilla, A. (2019). Mga Teorya at Dulog sa Pagsusuring Pampanitikan. [PowerPoint slides]. Good Tree International School.
- Cazenave, Noel A. "Middle-income Black fathers: An analysis of the provider role." *Family Coordinator* (1979): 583-593.
- Cicchetti, D., & Aber, J. L. (1980). Abused children-abusive parents: An overstated case?. *Harvard Educational Review*, 50(2), 244-255.
- Chang, L., Schwartz, D., Dodge, K. A., & McBride-Chang, C. (2003). Harsh parenting in relation to child emotion regulation and aggression. *Journal of family psychology*, 17(4), 598.
- Choe, S. Y., & Read, S. J. (2019). Perceived parental psychological control has indirect effects on aggression via need satisfaction and motivation for revenge. *Journal of social and personal relationships*, 36(9), 2857-2879.
- Cui, N., Deatrick, J. A., & Liu, J. (2018). Maternal and paternal physical abuse: Unique and joint associations with child behavioral problems. *Child abuse & neglect*, 76, 524-532.
- English, O. S. (1954). The Psychological Role of the Father in the Family. *Social Casework*, 35(8), 323-329.
- Ho, Hsiu-Zu, et al. "Parental involvement in Taiwanese families: Father-mother differences." *Childhood Education* 86.6 (2010): 376-382.
- Kaufman, J., & Zigler, E. (1987). Do abused children become abusive parents?. *American journal of orthopsychiatry*, 57(2), 186-192.
- Kneisl, Carol Ren. "Healing the wounded, neglected inner child of the past." *Nursing Clinics of North America* 26.3 (1991): 745-755.
- Knafo, Ariel. "Authoritarians, the next generation: Values and bullying among adolescent children of authoritarian fathers." *Analyses of social issues and public policy* 3.1 (2003): 199-204.
- Lamb, M. E., & Tamis-LeMonda, C. S. (2004). The role of the father. *The role of the father in child development*, 4, 100-105.
- Mak, Anita S. "Parental neglect and overprotection as risk factors in delinquency." *Australian Journal of Psychology* 46.2 (1994): 107-111.
- Mazlow, Abraham. (1943). Mazlow's Hierarchy of Needs. <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>
- Mazur, A., & Booth, A. (1998). Testosterone and dominance in men. *Behavioral and brain sciences*, 21(3), 353-363.
- MSEd, Kendra Cherry. "Mere Exposure Effect: How Familiarity Breeds Attraction." Verywell Mind, 17 Mar. 2023, www.verywellmind.com/mere-exposure-effect-7368184. APA Dictionary of Psychology.
- Navarro, J. I., Marchena, E., & Menacho, I. (2013). The psychology of hatred. *The Open Criminology Journal*, 6(1), 10-17.
- Pagorek-Eshel, S., & Dekel, R. (2021). Fathers' authoritative and authoritarian attitudes and paternal involvement in a climate of political violence. *Journal of Family Studies*, 27(1), 63-78.
- Philippine Commission on Women. "FAQs RA 9262: The Anti-Violence Against Women and Their Children Act

- of 2004 - Philippine Commission on Women.” Philippine Commission on Women, 4 July 2023, pcw.gov.ph/faq-republic-act-9262
- Porcalla, Delon. “New Penalties for Child Abusers OK’d.” Philstar.com, 18 Feb. 2020, www.philstar.com/headlines/2020/02/19/1994319/new-penalties-child-abusers-okd
- Shaw, J. M., & Scott, W. A. (1991). Influence of parent discipline style on delinquent behaviour: The mediating role of control orientation. *Australian Journal of Psychology*, 43(2), 61-67.
- Simons, R. L., Whitbeck, L. B., Conger, R. D., & Wu, C. I. (1991). Intergenerational transmission of harsh parenting. *Developmental psychology*, 27(1), 159.
- Sturge-Apple, M. L., Skibo, M. A., & Davies, P. T. (2012). Impact of parental conflict and emotional abuse on children and families. *Partner Abuse*, 3(3), 379-400.
- Tedgård, E., Råstam, M., & Wirtberg, I. (2018). Struggling with one’s own parenting after an upbringing with substance abusing parents. *International Journal of qualitative studies on health and well-being*, 13(1), 1435100.
- Yehuda, Rachel, and Amy Lehrner. "Intergenerational transmission of trauma effects: putative role of epigenetic mechanisms." *World psychiatry* 17.3 (2018): 243-257.